

Uit één massaal stuk steen

„En deze zuil”, dames en heren, „is geen opstapeling van afzonderlijke stukken steen. Hij bestaat uit een groot stuk, massief, zwaar, geweldig”.

Het hele reisgezelschap keek langs de zuil naar boven. Ieder was onder de indruk van zoiets machtigs. Denk eens: een pilaar gehakt uit één keiharde brok. Een werk van reuzen leek het, ongelooflijk. De zon scheen op de zuil. De effen oppervlakte steeg gelijkmatig omhoog zonder onderbreking van kleur; strak, steeds zichzelf gelijk. De gids liep door, het gezelschap volgde. Op het terrein stonden meer resten van oude bouwwerken overeind. Ook meer pilaren. Eén ervan trok de bewondering tot zich. Hij rees hoog de lucht in. Horizontaal ingegroefde lijnen lieten zien dat de zuil uit stukken steen was opgebouwd. Het waren stukken steen uit dezelfde groeve gehakt, eeuwen geleden. Zij leken op elkaar, maar er waren kleine verschillen. Hoe langer je keek, hoe levendiger de oppervlakte van de zuil werd in het helle zonlicht. Lichte en donkere tinten wisselden elkaar af. Bijna onzichtbare lijnen liepen erover heen. Het was als een levende huid van steen, bewegelijk, telkens even anders. Een machtig stuk leven, dat de eeuwen trotseerde, dat onverwoestbaar was.

De herinnering aan de vorige pilaar verbleekte. Dat was een keihard glad brok steen geweest, honderdduizenden kilo's zwaar, een kolos van macht. Maar deze tweede zuil was luchtig, levendig, een stuk beweeglijke natuur. Hij was vermoedelijk even zwaar als die andere, maar hij maakte niet de indruk een kolos te zijn van honderdduizenden kilo's. Twee pilaren — twee werelden van onze tijd. Want onlangs heeft de Russische leider Chroestjew tegenover een Amerikaanse journalist de Sowjetrepubliek vergeleken bij een monoliet, dat wil zeggen, bij zo'n zuil, gehakt uit één groot stuk steen. Chroestjew deed het met trots. Hij ging er prat op dat Rusland zo was. Hij stelde zijn land als zodanig ten voorbeeld aan de rest van de wereld. Een wereldmacht gehouwen uit één machtig stuk steen, onweerstaanbaar, onvernietigbaar, een zware kolos.

Het is natuurlijk niet waar, wat Chroestjew zei. Het grote Rusland is een wereldgebied vol variatie en afwisseling. Een arbeider uit de Oekraïne kan zijn collega achter de Oeral niet verstaan, want zij spreken elk een eigen taal. Zeden en gewoonten, manier van lopen en kijken en bewegen zijn in de Kaukasus anders dan in het hoge Noorden. Ook Rusland kent een grote rijkdom aan cultuur, aan gebruiken en vormen. Het is natuurlijk niet één eentonig stuk steen. Maar het is wel waar, dat Chroestjew en de zijnen van Rusland zo'n eenvormig keihard brok willen maken en niets nalaten om het zover te laten komen. Er zat voor hem echt iets aantrekkelijks in dat idee van Rusland als een monoliet. Dat is zijn ideaal. Een gladde, gestroomlijnde wereld, een volk, waarin alle verschil, waarin elke variatie die op iets eigens en persoonlijks wijst, is uitgewist. Chroestjew kwam er tenminste rond voor uit, dat hij zoiets prachtig vond. Hij zei het heel eerlijk. Want meestal verbloemt men zoiets. Alsof men er zich eigenlijk voor zou moeten schamen. Waarom zou ik me daarover schamen, dacht Chroestjew. Dat is toch prachtig zo'n kolos van een zuil zonder enige groef, ongedeeld en loodzwaar!

Ja, onder de indruk ervan komt iedereen. Het is iets geweldig. Maar er verzet zich iets in ons, als zo'n pilaar het symbool zou moeten zijn voor onze maatschappij, voor onze beschaving. Dat willen we niet. Waarom niet? Willen we dan geen samenleving, die sterk is, die wat betekent in de wereld, een beschaving, die van innerlijke kracht getuigt, die gaaf is en uit een stuk? Ja, dat wil natuurlijk iedereen, maar niet op de manier van Chroestjew. Beschaving is voor ons niet een maatschappij, waarin alle mensen dezelfde opvatting hebben, hetzelfde denken, voelen en willen. Wij wensen geen beschaving, waarin alle kinderen dezelfde leerboekjes hebben op school en waarin van bovenaf wordt gedictéerd wat er in de scholen, de bioscopen, de boekwinkels, de televisie, de kranten en tijdschriften gegeven zal worden. Want dát is die éne brok steen! Wij verzetten ons daartegen. En dat is niet

alleen een verzet tegen de methoden die in Rusland opgeld doen. Wat daar in Rusland gebeurt is de overwinning van een praktijk, die overal op aarde mogelijk is, omdat er zoveel in de mensen aanwezig blijkt, dat die praktijk wil. Laten we niet menen, dat West Europa geen gevaar loopt zo'n monoliet, zo'n eenvormige steen-massa te worden. Wat daar in Rusland gebeurd is en dagelijks gebeurt is niet alleen maar typisch Russisch. Het communisme is geen Russische uitvinding. En Rusland is in vele opzichten óók een deel van Europa. Het communisme vindt ook buiten Rusland veel gehoor.

Maar waarom voelen wij niet voor een beschaving, waarin we allemaal hetzelfde denken, voelen en willen? Dat moet toch iets prettigs hebben, iets echt gemeenschappelijks, iets vertrouwds en iets veiligs? De wereld is tegenwoordig zo ingewikkeld en moeilijk. Wat zou 't heerlijk zijn, als we wisten waaraan we toe zijn, als we konden vertrouwen op wat ons werd voorgezegd en als we dat allemaal samen deden. Dat zou toch een gevoel van zekerheid geven.

Ja, dat zou het. Maar tot welke prijs? Wij zouden daarvoor moeten betalen met enkele van de waardevolste dingen die een mens heeft. Het is bijvoorbeeld zeker, dat er niet één voor alle mensen geldende waarheid is. Die waarheid is er niet, omdat niemand kan zeggen wat voor een ander de waarheid moet zijn. Ieder weet alleen wat voor hemzelf waarheid is. Ieder weet ook, dat hij die waarheid met vele anderen deelt. Maar lang niet met alle mensen op aarde. Het grote kwaad van het verleden en ook van onze tijd is echter, dat er mensen zijn, die niet alleen menen dat hun waarheid voor alle andere mensen moet gelden, maar dat ze die andere mensen ook willen dwingen die waarheid te aanvaarden. Daarmee doen zij iets echt menselijks geweld aan. Want het is echt menselijk, dat er niet één waarheid is, maar dat waarheid voor sommigen iets anders inhoudt dan voor anderen. De menselijke geest vertoont zich op heel verschillende manier. Dat is zo de aard, het wezen van de geest. Wie er dus op uit is te bereiken dat we allemaal hetzelfde denken, voelen en willen, die forceert iets echt menselijks op gewelddadige wijze.

De veiligheid en zekerheid van de kudde schapen is voor de mensen niet te bereiken. Wij zouden dan eerst ons menszijn moeten afstropen. En dat spelen we niet klaar.

Wat Chroestjew wil: die éne totaal gelijke, uit één brok gehouwen pilaar, is menselijk onbereikbaar. We zouden dus kunnen zeggen: laten we ons niet verontrusten, want Chroestjew wil toch iets onmogelijks. Verontrusting is echter op zijn plaats, want wat de communisten proberen te bereiken haalt het peil van de menselijke persoonlijkheid erg omlaag. En het zit in ieder mens, niet alleen in de communisten, om als persoon te willen verdwijnen in de massa; want dan hoeft je niet meer zelf te denken, te beslissen en verantwoordelijk te zijn. Het peil van onze menselijkheid gaat dus op en neer met wat wij zelf willen en ervan maken. Wie bang is voor zelfstandigheid en voor verantwoordelijkheid, die zal niet zichzelf kunnen zijn, die zal niet al wat hij in aanleg en kwaliteit zelf bezit produktief maken, ontplooien, tot hun recht laten komen. De mensen voor wie de pilaar uit één stuk steen het ideaal van beschaving is, verstikken bij zichzelf en bij anderen ontelbare mogelijkheden om de beschaving groot en rijk te maken. Het zelfde schoolboekje is niet voor alle kinderen het meest geschikt; evenmin dezelfde catechismus, hetzelfde speelgoed, dezelfde kleren. En zo is het met de grote mensen ook: éénzelfde politieke opvatting, éénzelfde kijk op de mens, op de maatschappij, op de geschiedenis kan niet geldig zijn voor de geest, voor het gemoed, voor de ziel van allen. Want het is juist de aard van het geestelijk en maatschappelijk leven, dat de scheppende krachten van de persoonlijkheden er vorm van ontwikkeling aan geven. Wat zou Europa zijn zonder Socrates, zonder Christus, zonder Erasmus, om er slechts enkelen te noemen van degenen die door hun personen van 'enorme betekenis zijn geweest.

Vandaar ook, dat de beschaving van Europa, de beschaving dus waarin wij leven, te vergelijken valt bij de zuil, die uit stukken steen van dezelfde groeve is opgebouwd. De zuil dus, die leeft van kleurschakering, van lijnen, die schijnbaar grillig lopen, van afwisseling en bont patroon en die toch één hechte, sterke pilaar is. De beschaving dus, die gekenmerkt wordt door al wat de menselijke geest bevat en tot uitdrukking kan brengen. Er is in Europa niet één heersende of voorgeschreven godsdienst, niet één opvatting van zedelijk leven, van maatschappij-inrichting, niet één vastgestelde manier om wetenschap en kunst uit te oefenen. Dat is opmerkelijk, want door alle eeuwen heen zijn er krachten aan het werk geweest, en nog zijn ze aan het werk, om van Europa een werelddeel te maken met een beschaving, die te vergelijken zou zijn bij de pilaar uit één brok steen. Het is die kracht echter nooit gelukt de Europese beschaving naar dat model te vormen. Blijkbaar is die andere zuil, met z'n levendige, beweeglijke oppervlakte, echt helemaal naar het hart en de ziel van de Europeaan.

Chroestjew en de andere Russische leiders bewonderen de keiharde massale

steen. Ook dat is echt menselijk, die bewondering. Maar menselijk op een lager peil. Het is de beschaving van de alleenheersers in verre, oude tijden, de beschaving die Hitler voor ogen stond, de massa-beschaving. Naar welke pilaar zal het reisgezelschap dat mensheid heet, het meest bewonderend opkijken? Het blijft nog altijd een onbeantwoorde vraag. Het geestelijk leven, dat humanisme heet, geeft openlijk en nadrukkelijk zijn voorkeur te kennen voor de pilaar vol afwisseling van tint en lijn. Want het humanisme is juist een machtige kracht die de Europese beschaving zo heeft gevormd, dat die levende zuil er het beeld van kan zijn. Het humanisme is in de tegenwoordige tijd een der krachten, die principieel een beschaving afwijzen, waarin één godsdienst, één levens- en wereldbeschouwing aan de orde is. De humanisten zijn in het reisgezelschap dat mensheid heet degenen, die de zuil uit stukken opgebouwd, meer bewonderen dan de zuil, gehakt uit een keisteen. Want humanisten zijn mensen, die geloven in de geestelijke vrijheid en in de waarde van de persoonlijkheid. Daarvan heb ik U verscheidene jaren op de derde zondag van de maand voor de microfoon gesproken. Nu de heer Bongers deze taak van mij zal overnemen zeg ik U dank voor de belangstelling, die U mij zo dikwijls hebt betoond.

J. C. BRANDT CORSTIUS.

MEDEDELING

Wij wekken de abonné's op om het abonnementsgeld voor 1958 ad f 4,—, resp. f 4,60 voor het buitenland, vóór het einde van deze maand over te maken op girorekening 30.49.60 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van „abonnement Woord van de Week”.

Daarna zullen de postkwitanties ter incasso worden afgegeven.

De teksten van de 4 lezingen

„KINDEREN VRAGEN”

uitgesproken voor de AVRO-microfoon door

MEVROUW A. GROENMAN-DEINUM

zijn verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152 te Utrecht, tegen 25 cent per lezing.

Betaling per giro, nr. 304960, of door het plakken van f 1,— extra port aan geldigé postzegels op een briefkaart.

HET WOORD VAN DE WEEK

19 januari 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 3

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

W

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

D. TH. WINTER
ROOSEVELT LAAN 143
AMSTERDAM - Z. 2-10

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Zoëven verschenen de 2e druk van:

„ECHT EN ONECHT IN GELOOF EN ONGELOOF”
van Prof. Dr. T. T. ten Have

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Ver-
bond, Oudegracht 152, Utrecht, tegen f 0,75 per exemplaar.
Giro, nr. 304960.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.